

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber septimus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

fronte. In Demetrio, *Persibus* aperire. Itaque sub hoc glossema callidè subscribunt. In Lâpatione, *Protinam* à protinus continuitatem significans. In Agidone, *Caudacus* suavis: tameris, à magistreis accepimus mansuetum. In Romulo, *Sponsus*, contra sponsum rogatus. In Stigmatia, *Præbia* à præbendo, ut sit tutum: quod sint remedia in collo puereis. In Therimo, *Confiscitant*, à conficito conuenire dictū. ¶ In Tarētilla Pacuij, Ab luce *Inlustre*. In Tunicularia, *Exbalas quassant*, ciiciunt. à Græco verbo *ἐκβαλεῖν* dictum. In Bello Punico, Nec factis *resurrere*, ab serra dictū, id est aperire. Hinc etiam *Sera*, quibus remoteis fores panduntur.

7 ¶ **S**ED vereor ne plures sint futuri qui de hoc genere me quod nimum multa scripserim, reprehendant; quàm quod reliquerim quædam, accusent. ideo potius iam reprimendum quàm producendum puto esse volumè. Nemo reprehensus qui è segete ad spicilegiū reliquit stipulā. Quare institutis sex libreis, quemadmodum rebus Latina nomina essent imposita ad vsum nostrum, è queis treis scri-

psi P. Septimio, qui mihi fuit questor; treis tibi, quorum hic est tertius; anteriores de disciplina originis verborum; posteriores de verborum originibus: in illeis qui ante sunt, in primo volumine est, quæ dicantur, cur etymologicè neque sit neque ea utilis sit: in secundo, quæ sit, & cur ea sit, & in illeis sit: in tertio, quæ forma etymologia. In secundeis tribus quos ad te misi, item generatim discreteis; 10 primum, in quo sunt origine verborum locorum, & earum rerum quæ in locis esse solent: secundum, quibus vocabuleis tempora sint notata, & hæ res quæ in temporibus fiunt. Tertius hic, in quo à poetis item sumpta vitilia, quæ dixi in duobus libreis soluta oratione. Quocirca, quoniam omnis operis de lingua Latina treis feci partes; prima, quemadmodum vocabula imposita essent rebus; secunda, quemadmodum ea in casus declinantur; 20 tertia, quemadmodum coniungerentur: prima parte perpetrata, ut secundam ordini possimus, huic libro faciam finem.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

Pro anomalia, dissimilitudine, ac consuetudine vulgari loquendi, aduersus Analogiam, similitudinem & formam certa ratione loquendi.

¶ Prefatio 1. ¶ Declinationum ex quibus anomalia descendit, utilitas necessaria 2. ¶ Declinationum subiectum 3. ¶ Declinationes partibus orationis inesse 4. Nominibus 5. Casibus 6. Comparatiuis & superlatiuis 7. Verbis 8. ¶ Declinationum species 9. ¶ Pro anomalia aduersus analogiam 10. Anomalia aperta, & breuis 11. Aque significat ac analogia 12. Anomalia in vestitu 13. Aedificijs 14. Supellectile 15. Elegans 16. Necessaria 17. 18. 19. 20. 21. 22. Analogiam usquam est in nominibus 23. (Sive spectemus ipsarum vocum formas ac terminaciones 24. Numeros 25. Casus 26.) Articulis seu pronocabulis 27. Pronominibus 28. Nominatiuis 29. (Sive deducta sint à vocabulo 30. Nominis 31. Verbo 32.) Compositis verbis 33. Casibus 34. (Propterea quod si esset Analogia omnes nominatiui & articuli haberent equaliter totidem casus non alij plus, alij minus 35. Litere declinantur 36. Nullus casus duobus modis efferretur 37. A similibus verbis & nominatiuis similiter declinatis, iidem casus obliqui fiunt 38.) Superlatiuis 39. Deminutiuis 40. Nominibus infini:is 41.

M. TERENCEII VARRONIS DE LINGVA LATINA LIBER SEPTIMVS.

VOM oratio natura tripartita esset, ut superioribus libreis ostēdi, cuius prima pars, quemadmodum vocabula rebus essent imposita; secunda, quo pacto de heis declinata in discrimina ierunt; tertia, ut ea inter se ratione coniuncta sententiā efferant; prima parte exposita, de secūda incipiā hinc. Ut propago omnis natura secundæ; quod prius illud rectū, vnde ea sit declinata. Itaque declinat in verbis rectū Homo: obliquū *Hominis*, quod declinatū à recto. De huiusce multiplici natura discrimini oræ sunt hæ: cur, & in quo, & quæadmodum in loquēdo declinata sunt verba.

De quibus duo prima duabus causis percurram breuiter: quod & tum cum de copia verborum scribam, erit retractandū; & quod de tribus tertium quod est, habet suas per multas ac magnas partes.

2 ¶ **D**ECLINATIO inducta in sermones nō solum Latinos, sed omnium hominū, vtili & necessaria de causa. Nisi enim ita esset factū, neq; dicere tantū numerū verborū possemus. infinitæ enim sunt naturæ, in quas ea declinantur: neque quæ didicissemus ex heis, quæ inter se rerū cognatio esset, appareret. At nūc ideo videmus, quod simile est, quod propagatum. legi, ut declinatum est à lego: duo simul apparent quodammodo; eadem dici, & non eodem tempore factum. Ut si verbi gratia

gratia alterum horum diceretur Priamus, alterum Hecuba: nullam vitiatem adsignificaret, quæ apparet in Lego & legi, & in Priamus Priami. Vt in hominibus quædam sunt cognationes, & gentilitates: sic in verbis. Vt enim ab Aimilio homines orti *Aimily*, ac gentiles, sic ab Aimilij nomine declinatae voces in gentilitate nominali. Ab eo enim quod est impositum recto casu Aimilius, orta, *Aimily*, *Aimiliam*, *Aimilios*, *Aimilio-* 10 *rum*: & sic reliqua, eiusdem quæ sunt stirpis. Duo igitur omnino verborum principia, impositiuorum & declinatorum: alterum, vt fons, alterum vt riuus. Impositiua nomina esse voluerunt quam paucissima, quo citius ediscere possent; declinata quamplurima, quæ istoc opere facilius omnes, quibus opus essent, discerent. Ad illud genus quod prius, historia opus est. nisi descendendo enim, aliter id non peruenit ad nos: ad reliquum 20 genus, quod posterius, ars: ad quam opus est paucis præceptis, quæ sunt breuia. Quæ enim recte in vno vocabulo declinare didiceris: in infinito numero nominum vti possis. Itaque noueis nominibus adlateis in consuetudinem, sine dubitatione eorum declinatus statim omnis dicitur populus, etiam nouitij ferui empti in magna familia, citò omnium conseruatorum nomina recto casu accepto in reliquos obliquos declinant. Qui si nonnumquam offendunt, non est mirum: etenim illi 30 qui primi nomina imposuerunt rebus, forsitan in quibusdam sunt lapsi. Voluisse enim putant singulareis res notare, vt ex iis in multitudo declinaretur, vt est ab Homine *Homines*, sic mares liberos voluisse notare, vt ex heis feminae declinaretur: vt est à Terentio *Terentia*: sic in recto casu, quas imponent voces, vt illino essent futurae quæ declinarentur: sed hæc in omnibus tenere nequissè, quòd & 40 vna dicuntur *scope*, & mas & femina *aquila*: & recto & obliquo vocabulo *vis*. Cur hæc non tam sint in culpa, quam putant plati-que: solvere non difficile, sed nunc non necesse. non enim quod non potuerunt adsequi, sed quod voluerunt, ad hoc quod propositum refert. Quod nihilo minus declinari potest ab eo quod imposuerunt *scope*, *scopa*: quæ si imposuisset *scopa*, ab eo *scope*. sic alia.

3 **C**AVSSAM quare ab impositiuis nominibus declinant, ostendi. Sequitur, in quæis voluerint declinare aut noluerint generatim ac summam, item in formæis. *Dua* enim *genera verborum*: vnum *secundum*, quod declinando multas ex se parit disparileis formas, vt est *lego*, *legis*, *legam*, sic alia: alterum *genus ferule*, quòd ex se parit nihil. vt est etiam, *vix*, *magis*, *cras*, *cur*. Ovarum rerum vsus erat simplex: ibi etiam vocabuli declinatus. vt in qua domo vnus seruus, vni seruo 60 post nomen in qua multi, pluribus. Igi-

tur & in heis rebus, quorum sunt nomina, quòd discrimina vocis plura propagines plures. In heis rebus quæ copulæ sunt, ac heis iunguntur verba, quòd non opus fuit declinari in plura, ferè singula sunt. Vno enim loco colligare possis vel hominem, vel equum, vel aliud quod, quicquid est cum altero potest colligari. Sic quod dicimus in loquendo, Consul fuit Tullius & Antonius: eodem illo 10 & omneis binos cõsules colligare possumus. Vel dicam amplius, omnia nomina, atque ideo etiam omnia verba: (cũ sunt tunc ex vna syllaba, illud & maneat vnũ.) Quare duce natura, si quæ imposita essent vocabula rebus:

* Multa desunt. *

Ne ab omnibus heis declinatus putarent: quorum generum declinationes oriuntur.

4 **P**ARTS orationis sunt duæ, si item vt Dion, in treis diuiserimus partes res quæ verbis adsignificantur, vna quæ adsignificat casus: altera, quæ tempora: tertia, quæ neutrũ. De heis Aristoteles duas partes orationis esse dicit: vocabula & verba: vt homo & equus, & legit & currit. Vtriusque generis & vocabuli & verbi, quædam priora, quædam posteriora: priora, vt homo scribit: posteriora, vt doctus & doctè: dicitur enim Homo doctus, & Scribit doctè. Hæc sequitur & locus & tempus: quòd neque homo, neque scribit, potest sine loco & tempore esse: ita vt magis sit locus homini coniunctus, tempus scriptioni, cùm de heis nomen sit primum. Prius enim nomen est quàm verbum temporale: & reliqua posterius quàm nomen & verbum. Prima igitur nomina. Quare de eorum declinatione quàm de verborum ante dicam.

5 **N**omina declinantur, aut in earum rerum discrimina quarum nomina sunt, vt à Terentio *Terentij*: aut in eas res extrinsecas, quarum ea nomina non sunt, vt ab equo, *Equito*. In sua discrimina declinantur, aut propter ipsius rei naturam de quo dicuntur, aut propter illius qui dicit. Propter ipsius rei discrimina, aut à toto, aut à parte. A toto, vt ab homine *Homunculus*, à capite *Capitulum*: propter multitudinem, vt ab homine *Homines*: ab eo, quod alij dicunt *Ceruices*, & id Hortensius in poemateis *cervi*. Quæ à parte declinata, aut à corpore, vt à mamma *Mammofa*, à manu *Manubie*: alia ab animo, vt à prudentia *Prudens*, ab ingenio *Ingeniosus*. hæc sine agitationibus: aut vbi motus maiores. Itè ab animo, vt ab strenuitate & nobilitate, *Strenui* & *Nobiles*. Sic à pugnando, & currendo, *Pugiles* & *Cursores*. Vt alia declinationes ab animo, alia à corpore: sic alia quæ extra hominem: vt *Pecuniosi*, *Aggari*, quòd foris pecunia & ager propter eorum, quàm dicuntur.

6 **S**UNT declinati casus, vt is qui de altero diceret, distinguere posset cùm vocaret, cùm daret, cùm accularet: sic alia quidem di-

serimina, quæ nos & Græcos ad declinandū duxerunt. Sine controuersia sunt hi quinque. Quis vocetur, vt Hercules; Quemadmodum vocetur, vt Hercules; Quod vocetur, vt ad Herculem; Cui vocetur, vt Herculi; Cuius vocetur, vt Herculis.

7 ¶ PROPTER ea verba, quæ erant proinde ac cognominata, vt prudens, candidus, strenuus; quod in his præterea sunt discrimina propter incrementum, quod maius vel minus in his esse potest: adcessit declinationum genus, vt à candido, *candidus, candidissimus*: sic à longo, diuite, id genus aliis, vt fieret. Quæ in eas res quæ extrinsecus declinantur, sunt, ab e quo *Equile*, ab ouibus *Omile*: sic alia. hæc contraria illeis quæ supra dicta, vt à pecunia *Pecuniosus*, ab vrbe *Urbanus*, ab atro *Atratus*. vt non quæ ab homine locus, ab eo loco homo: vt à Romulo Roma, à Roma Romanus. Aliquot modis declinata ea quæ foris. nam aliter qui à maioribus suis *Latomus & Priamides*: aliter quæ à facto, vt à prædido *Præda*, à merendo *Mercus*. Sic alia sunt quæ circum ire non difficile: sed genus iam videtur, & alia virgunt: omitto.

8 ¶ IN verborum genere, quæ tempora adsignificant, quod ea erant tria, præteritum, præsens, futurum: declinatio facienda fuit triplex, vt saluto, salutabam, salutabo. Cùm item personarum natura triplex esset, qui loqueretur, de quo, ad quem, hæc ab eodẽ verbo declinata, quæ in copia verborum explicabuntur.

9 ¶ QUONIAM dictū de duabus declinationibus, cur & in qua sit forma; tertium quod relinquitur, quemadmodum, nunc dicitur. *Declinationum genera sunt duo*, Voluntarium, & Naturale: *voluntarium* est, quo, vt cuiusque tulit voluntas, declinauit. Sic tres cum emerunt Ephesi singulos seruos; nonnumquam alius declinat nomen ab eo qui vendit: Artemidorus, atque Artemiam appellat: alius aut ab regione, quod ibi emit, ab Ionia, Ionam; aut ab vrbe Epheso, Ephesium: sic alius ab aliqua alia re, vt visum est. Contra *naturalem declinationem* dico, quod non à singulorum oritur voluntate, sed à communi consensu. Itaque omnes impositis nominibus, eorum item declinant casus: atque eodem modo dicunt huius Artemidori, & huius Ionæ, & huius Ephesij; sic in aliis casibus. Cùm vtrumque nonnumquam accidat: & vt in voluntaria declinatione animaduertatur natura, & in naturali voluntas: quæ cuiusmodi sint, aperitur infra. Quod vtraque declinatione alia sunt similia, alia dissimilia, de eo Græci Latineque libros fecerunt multos; partim cùm alij putarent in loquendo ea verba sequi oportere quæ à similibus similiter essent declinata, quas appellarunt *ἀναλογίας*: alij cùm

id negligendum putarent, ac potius sequendam *συνηθείαν*, dissimilitudinemque quæ in consuetudine est: quam etiam, vocant *ἀνομοίαν*: cùm, vt ego arbitror, vtrumque sit nobis sequendum, quod in declinatione voluntaria sit *ἀνομοία*; in naturali magis analogia. De quibus vtriusque generis declinationibus libros faciam bis ternos: prioris tres de earum declinationum disciplina: posterioris, ex eius disciplina propaginibus. De prioribus primus erit hic: quæ contra similitudinem declinationum dicantur. Secundus quæ contra dissimilitudinem. Tertius de similitudinum forma. De quibus quæ experiero, singulis tribus; tum de altereis totidẽ scribere ac diuidere incipimus.

10 ¶ INCIPIAM, quod huiusce libri est, dicere contra eos qui similitudinem sequuntur; quæ est, vt in ætate puer ad senem, puella ad animum in verbeis, vt est scribo, scribam: dico, dicam. prius contra vniuersam analogiam; tum de singulis paribus à natura sermonis incipiam.

11 ¶ OMNIS oratio cùm debeat dirigi ad vtilitatem; ad quam tum denique peruenit, si est *aperta & breuis*; quæ pe ius, quod obscurus & longus orator est: odio: & cùm efficiat *aperta*, vt intelligatur: *breuis*: vt citò intelligatur; & apertam consuetudo, breuiem temperantia loquentis: & vtrumque fieri potest sine analogia. nihil ea opus est. Neque enim vtrum Herculi an Herculis clauam dici oporteat, si doceat analogia, cùm vtrumque sit in consuetudine, non negligendum, quod æquè sunt & breuia & aperta.

12 ¶ PRÆTEREA quod is vtilitatis causa quæque res sit inuenta; si ex ea quis id sit consecutus, amplius eam scrutari non debet, cùm sit nimium otiosi. & cùm vtilitatis causa verba ideo sint imposita rebus, vt ea significant; si id consequimur vna consuetudine, nihil prodest analogia.

13 ¶ ACCEDIT, quod quæcumque vsus causa ad vitam sint adsumpta, in his vtilitatem quærimus, non similitudinem. itaque in vestitu, cùm dissimilima sit virilis toga tunice muliebri, stola pallio; tamen in æqualitatem hanc sequimur nihilominus.

14 ¶ IN *edificiis*, quod non videmus habere atrium *πρωτόκλιον*, similitudinem, & cubiculum ad æquales: cùm tamen propter vtilitatem in his dissimilitudines potius quàm similitudines sequamur. itaque & hiberna triclinia & æstiuæ, non item valuata & fenestrata facimus.

15 ¶ QVARE cum in vestitu, edificiis, sic in suppellectile, cibo, ceteris omnibus quæ vsu ad vitam sunt absumpta, dominetur in æqualitas; in sermone quoque, qui est vsus causa constitutus, ea non repudianda.

16 ¶ QVOD

16 **Q**UOD si quis duplicē putat esse summam, ad quas metas naturæ sit perueniendū in vsu, vtilitatis & *elegantie*: quod nō solum vestiti esse volumus, vt vitemus frigus, sed etiam vt videamur vestiti esse honeste: nō domū habere, vt simus in tecto & tuto solūm, quod necessitas contraherit; sed etiam vbi voluptas retineri possit: non solum vasa ad victum habilia, sed & figura bella, atque ab artificie: quōd aliud homini, aliud humanitati satis est. Quoduis sitienti poculum homini idoneum; humanitati nisi bellum, parum. sed cum discendum est ab vilitate ad voluptatē, tamen in eo ex dissimilitudine plus voluptatis quā ex similitudine sepe capitur. quo nomine & gemina cōclauia dissimiliter pollēt, & lectos non omnes pareis magnitudine ac figura faciunt. Quōd si esset analogia pēda in suppellectile; omnes lectos haberemus domi ad vnā formam, & aut cum fulcro aut sine eo, nec tum ad tricliniarum gradum, non item ad cubicularum: neque potius delectaremur suppellectile, distincta quæ esset ex e-bore, aliisque rebus disparibusque figureis, quā grabateis analogeis; cum ad similem formam plerunque eadē materia fiunt. Quare aut negandum nobis disparia esse iucūda: aut quonia esse necesse est considerari, dicendū, verborum dissimilitudinē, quæ sit in consuetudine, non esse vitandam.

17 **Q**UOD si analogia nobis sequenda est: aut ea nobis obseruanda est quæ est in consuetudine: aut quæ non est. si ea quæ est, sequenda est: præceptis nihil opus est: quōd cum cōsuetudinem sequemur, ea nos sequetur. si, quæ non est in cōsuetudine, sequemur: vt quisque duo verba in quattuor formeis finxerunt similiter, quamuis hæc nollemus, tamen erunt sequenda: vt, Iupiter, Mars piter: quas si quis seruet analogias, pro infāno sit reprehendendus. non ergo ea est sequenda.

18 **Q**UOD si oportet vt à similibus similiter omnia declinentur verba, sequitur vt ab heis similibus similia debeat fingi. quod non fit: nam & à similibus alia fiunt similia, alia dissimilia: & à dissimilibus partim similia, partim dissimilia. ¶ A similibus similia, vt à bono ac malo, bonum, malum. ¶ A similibus dissimilia, vt à lupus, lepus: lupo, lepori. ¶ Contrā à dissimilibus dissimilia, vt Priamus Paris, Priamo Pari. ¶ A dissimilibus similia, vt Iupiter Iouis, & Iouis Iouis. Eo etiam magis *αἰελοζωῆς*; dissimilia finguntur, sed etiam ab iisdem vocabuleis dissimilia: neque à dissimilibus similia, sed etiam eadē. Ab iisdē vocabuleis dissimilia fingi apparet, quōd cum duæ sint Albæ, ab vna dicuntur *Albanæ*, ab altera *Albenses*: cum tria fuerint Athenæ, ab vna dicti *Athenæ*, ab altera *Athenienses*, à tertia *Athenopolite*. Si ex di-

uerseis verbeis multa facta; in declinando inueniuntur eadem: vt cum dico à luo, luam, & abluo, abluam. Omnia ferè nostra liberalia & muliebria multitudinis, cum recto casu fiunt dissimilia, cum dandei casu, similia. vt mares Terentij, feminae Terentiæ: eadē in dandei, vireis Terentiis, & mulieribus Terentiis. Dissimilia, Plautus & Plautius: & communia, huius Plauti, & huius Plautij.

19 **D**ENIQUE si est analogia, quod in multis verbeis est similitudo verborum: sequitur quod in pluribus est dissimilitudo: vt non fit in sermone sequenda analogia.

20 **P**OSTRAMO, si est in oratione, aut in omnibus eius partibus est, aut in aliqua: & in omnibus non est: in aliqua esse parum est: vt album esse Æthiopem, nō satis est quōd habet candidos dentes. non est ergo analogia.

21 **C**VM à similibus verbeis quæ declinantur, similia fore pollicentur qui analogias esse dicunt, & cum simile tum denique dicentes se ostendere ex verbo verbum, quod ex eodem sit genere, eadem figura transitum de casu in casum similiter ostendi possit. Qui hæc dicunt, vtrumque ignorant, & in quo loco similitudo debeat esse, & quemadmodum spectari soleat, simile sit necne. quæ cum ignorant, sequitur, vt cum analogiam dicere non possint, sequi debeamus [*αἰελοζωῆς*].

Quæro enim, *verbum* vtrum dicant vocem quæ ex syllabeis est ficta, eam quam audimus: an quod eam significat quam intellegimus: an vtrumque. si vox voci esse debet similis, nihil refert, quod significat, mas an femina sit: & vtrum nomen, an vocabulum sit. quod illi interesse dicunt. Sin illud quod significatur, debet esse simile, Diona & Theona, quos dicunt esse ipsi pene geminos, inueniuntur esse dissimiles: si alter erit puer, alter senex, aut vnus albus, alter Æthiops: item aliqua re alia dissimiles. Sin ex vtraque parte debeat verbum esse simile: non citò inuenietur quin in alterutra re claudicat. nec Perperna & Alphena erit simile: quod alterum nomen virum, alterum mulierem significat. Quare quoniam vbi similitudo esse debeat, neque vult ostendere: impudētes sunt qui dicunt esse analogias.

22 **A**LTERVM illud, quod dixi, quemadmodum simile expectari oporteret, ignorare apparet ex eorum præcepto, quōd dicunt, cum trāserit è nominādei casib⁹ in eos quos appellāt vocādei, tum denique posse dici rectos esse simileis aut dissimileis. esset enim, vt si quis Menæchmos geminos cum videat, dicat se non posse iudicare dissimilesne sint, nisi qui ex heis sint nati, cōsiderari: nūc diserepant inter se. nihil in quā quo magis minūse sit simile, quod cōferas cum altero, ad iudicandum extrinsecus oportet sumi. Quare

cum ignorēt quemadmodum similitudo debeat lumi, de analogia dicere non possunt. Hæc apertius dixissem, nisi breuius eo nunc malle: quæ infra sunt, planius vsurpanda. Quare quod ad vniuersam verborum naturā attinet, hæc attigisse modò satis est.

23 **Q**UOD ad parteis singulas orationis, deinceps dicam. quarum vis, quoniā sunt diuisiones plures, nunc ponam potissimum in quæ diuiditur. *Oratio secunda, vt natura, in quattuor parteis: vnā, quæ habet casus: alterā, quæ habet tempora: & terciā, quæ habet neutrum: & quartā, in qua est vtrumque.* Has vocant quidā, appellandei, dicendei, adminiculandei, iungendei. *Appellandei* dicitur, vt homo, & Nestor: *dicendei*, vt scribo, & lego: *iungendei*, vt atque: *adminiculandei*, vt doctus, & commodus. *Appellandei partes sunt quattuor: è quæ dicta à quibusdā prouocabula, quæ sunt vt quisque: vocabula, vt scutum, gladius: nomina, vt Romulus, Remus: pronomina, vt hic, hæc. Duo media dicuntur nomina; prima & extrema, articuli. Primum genus est infinitum: secundum, vt infinitum: tertium, vt effinitum: quartum, finitum.* Hæc sigillatim triplicia esse debent; quoad sexum, multitudinem, casum. *Sexum*, vtrum virile, an muliebre, an neutrum sit: vt doctus, docta, doctum. *Multitudinem*, vnum, an plura significet: vt hic, hi, hæ. *Casum*, vtrum recto sit, vt Marcus; an obliquo, vt Marco; an communi, vt Iouis.

24 **H**EIS dicteis partibus, singulas prospice, quo facilius nusquam esse analogias, quas sequi debeamus, videas. Nempe esse oportebat vocis formas ternas, vt in hoc, humanus, humana, humanum. sed habent quædam binas, vt ceruus, cerua: quædam singulas, vt aper, & sic multa. non ergo est in huiuscemodi generibus analogia.

25 **E**T in multitudine, vt vnū significat patet, plures partes: sic omnia debuerunt esse bina. Sed & singularia solū sunt multa, vt cicer, sifer (nemo enim dicit cicera, sifera) & multitudinis, vt salina. non enim ab heis singulari specie dicitur salina, & balnea. Neque ab eo quod dicuntur balneum, habet multitudinem consuetudo. nam quod est, vt prædiū, balneum: debuerunt esse plura, vt prædia, balnea: quod non est. non est ergo in heis quoque analogia.

26 **A**LIA casus habet, & rectos & obliquos: alia rectos solū, alia modò obliquos. Habet vtroque, vt Iuno, Iunonis: rectos modò, vt Iupiter, Marspiter: obliquos solū, vt Iouis, Iouem. non ergo in heis est analogia.

27 **N**ON videamus in illa quadripartita. Primum si esset analogia, vt in heis tribus articulis, vt est quis, quem, cuius: sic diceretur, quæ, quā, cuius. Et vt est quis, cui, sic diceretur quæ, quæ: nam est proportione simile.

vt dea bonæ, quæ sit: dea bona, quæ est. & vt est quem, quis: sic quos, quos. Quare quod nunc dicitur, qui homines, dici oportuit quos.

28 **P**RÆTEREA, vt est ab is, ei, sic ab ea, ex diceretur, quod nunc dicitur ei: & pronuntiaretur, vt in icis, vireis, sic ecis mulieribus. & vt est in recteis, is, ea: debuit esse ibus, ecis: sed id est in obliqueis icis. nunc non modò in virili, sicut in muliebre, dicitur eius: sed etiam in neutreis articulis, vt eius viri, eius mulieris, eius pabuli: cum discriminantur in recteis casibus, is, ea, id. De hoc genere parcius tetigi, quod librariorum hæc spinosiora indulgentius laturos putauit.

29 **D**E nominatiuicis, quæ accidunt proximè ad finitam naturam articulorum, atque appellantur vocabula, vt homo & equus: eorum declinationum genera sunt quattuor. vnū, *nominandei*, vt ab equo, equile: alterū, *casuale*, vt ab equo, equum: tertium, *augendei*, vt ab albo albus: quartū, *minuendei*, vt à cista cistula. Primum genus (vt dixi) id est, cum aliqua parte orationis declinata sunt recto casu vocabula: vt à balneis balnearor. hoc ferè triplices habet radices: quod & à vocabulo oritur, vt à venatore venabulum: & à nomine, vt à Tibure Tiburs: & à verbo, vt à currēdo cursor. In nullo horum analogiam seruare videbis.

30 **P**RIMUM cum dicatur, vt à boue & à sue, Ouile & Suile, sic à boue dicitur Bubile, non bouile. Et cum simile sit auis, & ouis: neque dicitur, vt ab aue Auariū, ab oue ouile, ab aue auile non est, neque ab oue ouiarium. Et cum debuerit esse, vt à cubatione Cubiculū, sic à sessione *sediculum* non est. Quoniam taberna, vbi venit vinum, à vino Vinaria, à creta Cretaria, ab vnguento Vnguentaria dicitur: *αιαλογομη*: si essent vocabula, vbi caro venit, *caruaria*: vbi pelles, *pellaria*: vbi calcei, *calcearia* dicerentur: non laniena, pelle suina, su-trina. Et sic, vt est ab vno Vni, à tribus Trini, à quattuor Quatrini, sic à duobus duini, non Bini dicerentur. nec non vt quadrigæ, trigæ, sic potius *duigæ* quàm Bigæ. Per multa sunt huic generis: quæ, quoniam admonitus perspicere potest, omitto.

31 **V**OCABULA quæ à nominibus oriuntur, si à similibus nominibus similia esse debent, dicemus, quoniam gemina sunt, Parma, Alba, Roma: Parmenses: aut quoniam similis est Roma, Nola, Parma: dicemus, vt Romani, Nolani, sic *Parmani*. & à Pergamo, ab Ilio similiter, vt Pergamenus, sic *Ilionus*. aut vt Ilius mas & Ilia femina, sic *Pergamus*, & *Pergama*. Et quoniam similia nomina sunt Asia, Libya: dicemus vt Asiaticos, sic *Libyaticos* homines.

32 **Q**UAE vocabula dicuntur à verbis sunt, vt à scribendo Scriptor, à legendo Lector.

clor. hæc quoque, non seruare similitudinem licet videre ex heis, cum similiter dicatur, vt ab amando Amator, à salutando Saluator, à cantando Cantator: & cum dicatur, Lassus sum metendo, ferendo: ex heis vocabula non reddunt proportionem: quod non fit, vt Mesfor, Feror. Multa sunt item in hac specie, in quibus potius consuetudinè sequimur quàm rationem verborum. Præterea, cum sint ab eadem origine verborum vocabula dissimilia superiorum, quod simul habeant casus & tempora, quæ vocantur participia: & multa sint contraria, vt amor amo, seror sero: ab amo & huiusmodi omnibus verbeis oriuntur præsens & futurum, vt amans & amaturus: & ab heis verbeis tertium, quod debet fingi præteriti, in lingua Latina reperiri non potest. non ergo est analogia. Sic amabor, legor & huiusmodi verbi, est vocabulum eius generis præteriti temporis, fit, vt amatus eram, sum, ero: neque præsentis & futuri ab heis fit. non est ergo analogia: præsertim cum tantus numerus vocabulorum in eo genere interierit: quod dicimus in heis verbeis, & in icis verbeis quæ contraria non habent, loquor, venor: tamen dicimus loquens, venans: locuturus, venaturus. quod secundum analogias non est quoniam dicimus loquor & venor. Vnde illa quæ erant superiora, minus seruantur. quod cum heis, quæ contraria verba habent, alia efficiunt terna, vt ea quæ dixi: alia, bina, vt ea quæ dicam, currens, ambulans: cursurus, ambulaturus. tertia enim præteriti non sunt: vt *cursus sim, ambulatus sim*. Neque in heis quidem quæ sapius quid fieri ostendunt, seruant analogiam: vt est à cantando cantans, ab amando amans non est, & sic multa. Vt in heis singularibus, sic in multitudinis: sicut enim cantantes, *seditates* non dicuntur.

33 ¶ **QVONIAM** est vocabulorum genus quod appellant *compositum*, & negant conferri id oportere cum simplicibus, de quibus adhuc dixi: de compositis separatim dicam. Cum à tibiis & canendo tibicen dicitur, quarant, si analogias sequi oporteat, cur non à cithara & psalterio, & pandura, dicamus *citharicen*, & sic alia. Si ab æde & tuendo *Æditus* est, cur ab atrio & tuendo non *atritus* sit potius quàm Atrienfis: Si ab auibus capiendis Aucups dicitur, debuisse aiunt ex piscibus capiendis: *pisciceps*, vt aucupem, sic *piscipem* dici, & vbi lauetur *es, erarius*. non *Ærelauinas* nominari & vbi fodiatur argentum, *Argentifodinas* dici: neque vbi fodiatur ferrum, *Ferrifodinas*. Qui lapides cadunt, *lapicidas*: qui ligna, *lignicidas* non dici. neque vt aurificem, sic *argentificem*. non doctum dici indoctum, non salsum insulsum. Sic & ab hoc quoque fonte quæ profuant, animaduertere est facile.

34 ¶ **RELINQUITVR** de casibus, in quo Aristarchei suos intendunt neruos,

35 ¶ **PRIMUM** si in heis esset analogia, dicunt debuisse omnes nominatiuos & articulos habere totidem casus: nunc alios habere vnum solum, vt litteras singulas omnes: alios tres, vt prædium, prædij, prædio: alios, quatuor, vt mel mellis, melli, melle: alios, quinque, vt quintus, quinti, quinto, quintum, quinque: alios, sex, vt vnus, vnus, vni, vnum, vne, vno. Non esse ergo in casibus analogias.

36 ¶ **SECUNDO**, quod Crates dicebat, cur quæ singulos habent casus, vt litteræ Græcæ, non dicantur alpha, alphas? Si idem mihi respondebitur quod Crateti, non esse vocabula nostra, sed penitus barbara: quæram cur iidem nostra nomina, & Persarum & ceterorum quos vocant barbaros, cum casibus dicant, quare, si esset analogia, aut, vt Pœnicorum & Ægyptiorum vocabula, singulis casibus dicerentur: aut pluribus, vt Gallorū & ceterorum. Nam dicunt ab alaco *alacis*, & sic alias. In quod scribent, dicent, quod Pœnicū sit, singulis casibus: ideo eas litteras Græcas nominari: sic Græci nostra senecis casibus non quineis dicere debebant. quod cum non faciunt, non est analogia.

37 ¶ **QVÆ** si esset, negant vllum casum duobus modis debuisse dici: quod fit contra. Nam sine reprehensione vulgò alij dicunt in singulari, hæc ouis & auis: alij, hæc oue & aue. In multitudinis, hæc puppes, restes, & hæc puppes, restes. Item, quod in patrico casu hoc genus dispariliter dicatur ciuitatum, parentium: ciuitatum parentium: in accusandi hos monteis, fonteis, hos montes, fontes.

38 ¶ **ITEM** cum si sit analogia, debent à similibus verbeis similiter declinateis similia fieri & id non fieri ostendi possit: despiciendam esse eam rationem. Atqui ostenditur. nã quid potest similius esse quàm mens, dens, gens: cum horum casus patricus, & accusandi, in multitudine fiat dispariles. nam à primo fit gentium, & genteis, vtrobique vt fit I: à secundo mentium, & mentes, vt in priore solo fit I: à tertio dentium, & dentes, vt in neutro fit I. Sic item, quoniam simile est recto casu surus, lupus, lepus, rogant cur non dicant proportionem item: *suro, lupo, lepo*. Si respondent similia non esse, quod ea vocemus dissimiliter, sure, lupe lepus: sic non respondere voluit Aristarchus Crateti. nam cum scripsisset similia esse, Philomedes, Heraclides, Melicertes, dixit non esse similia. in vocando. n. cū E breui dici *Philomede*, cū E longo *Heraclide*, & cū E breui *Melicerte*. In hoc dicit Aristarchū non intellexisse quod quæretur, cum sic soluerit. Sic enim, vt quidquid in obliqueis casibus discrepauit, dicere po-

tuit, propterea rectos casus non esse simileis: cum quærat duo inter se similia sint necne, non debere extrinsecus adsumi, cur similia sunt. Item, si esset analogia, similiter aues, oues, sues dicerent: item vt ouium, auium, sic suum. ¶ Si analogia est, inquit, cur populus dicit dii Penates, dii Consentes? cum sit, vt hic reus, ferus, deus: sic hi rei, feri, dei? ¶ Itē quærunr, si sit analogia, cur appellant omnes eadem deum Consentum; & non deorum Consentium? Item cur dicatur mille denarium, non mille denariorum? est enim hoc vocabulum ea figura, vt Vatinius, Manlius, denarius. debet igitur dici, vt Variniorum, Manliorum, sic denariorum. & non equum publicū mille assarium esse, sed mille assariorum. ab vno enim assario multi assarii, ab eo assariorū. ¶ Item secundum illorum rationem debemus secundum syllabas logeis dicere Hectorem, Nestorem. est enim vt quæstor, prætor, Nestor, Hæctor. Et non debuit dici, quibus das, sed queis das. est enim vt ceis, heis, queis. At si est quibuscum, non ibus & hibuscum dicatur? Da patrifamilias, dicere non debuerunt, si analogias sequi vellēt: quod est vt Atinæ, Scatinia, familia: sic vna Atinia, Scatinia, familia. Item plures patresfamilias dicere non debuerunt, sed, vt Silenna scribit, patresfamilia- rum. Neque oportebat consuetudinem notare: alios dicere boum greges, alios bouerum: vt struum, sic Iouum, & Iouerum: cum esset vt Iouis, bouis, struis, Iouem, bouem, struem, Ioui, boui, strui. Nec cum hæc conuenirent in obli- queis casibus, dubitare debuerunt in recteis propinquioribus: nunc in consuetudine aliter dicere pro Iouis, Iuppiter: pro bouis & bus, bos: pro struis, struēs.

39 ¶ DEINCEPS dicam de altero genere vocabulorum, in quo contentiones sunt: vt album, albius, albissimum. in quo eam analogiam non seruari apparet. nam cum sit simile, falsum, caldum: & dicatur ab eis, falsus, falsissimum, caldus, caldissimum debuit dici. quoniam simile est bonum, malū: ab heis bonius & malius, bonissimum, & malissimum: nonne dicimus, bonum, melius, optimum: malum, peius, pessimum? In aliis verbeis nihil deest: vt dulcis, dulcior, dulcissimus. in aliis primum, vt peius, pessimum: in aliis medium, vt cæsus, cæfissimus: in aliis bina sunt quæ fiat ab eadem voce declinata: & ea ita vt aliās desint secundum & tertium, vt in hoc, mane, manus, manifeste: aliās, vt duo prima absint, vt optimum: aliās, vt primū & tertium desit, vt melius. ¶ Præterea si dicerent similiter declinati, cum similia essent macer, sacer, tener: & macertimus, sacertimus, tenerrimus: non discrepant in heis, macrior, & magis sacer, & tenerior: neque alia trisyllaba fierent. & si in heis dominaretur similitudo, diceremus,

vt candidissimus, candidissima, pauperrimus, pauperrima, vt candidus, candida, pauper, paupera. & vt dicimus doctus, docta doctissimus, doctissima: sic diceremus, frugalissimus, frugalissima, frugus & fruga. Ea si proportione essent verba, vt vno vocabulo dicimus virū & mulierem sapientem, & diligentem, & sapientiorē, & diligentiorē: sic diceremus item cum perueniremus ad summum. quod facimus aliter: nam virum dicimus sapientissimum & diligentissimum. feminam, sapientissimā & diligentissimā. ¶ Quod ad vocabulorum huius generis exempla pertinet, multa sunt reliqua. sed eadem quæ dicta, ad iudicandum satis sunt, quod analogias in collatione verborum sequi non debemus.

40 ¶ MAGNITVDINIS vocabula cum possint esse terna, vt cista, cistula, cistella: in mediis non sunt: vt in heis, macer, macricolus, macellus: niger, nigricolus, nigellus. Item minima in quibusdam non sunt, vt auis, auicula, auicella: caput, capitulum, capitellum. In hoc genere vocabulorum quod multa desunt, dicendum est non esse in eo, sed potius sequenda consuetudinē quam rationē. Quod ad vocabulorū genera quattuor pertinet, vt in hoc potius consuetudinem quam analogiā dominari facili animaduertipossit, dictū est

41 ¶ SEQUITUR de nominibus, quæ differunt à vocabulis, idē quod sunt infinita, ac res communeis designent: vt vir, mulier: cum nomina sint finita, ac significant res proprias vt Paris, Helena. ē quibus sunt alia nomina à nominibus, vt Ilium, ab Ilo, & Iliā, ab Ilio: alia à vocabulis, vt ab albo, albius, & ab atro, atrius: in neutreis seruata est analogia. Nam & cum sit à Romulo Roma, proportione nō est, quod debuit esse Perperni filia, non Perperna. Perperna mulieris nomen esse debuit, & nata à Perperno: quod est, vt Arbernus, Perpernus: Arberna, Perperna. Quod si Marcus Perperna virile est nomen, & analogia sequenda: Lucius Ælia, & Quintus Mucia, virilia nomina esse debebunt. Item quæ habent ab Rhodo, Andro, Cyzico, Rhodius, Andrius, Cyzicenus: similiter Cyzicius cuius diceretur vnusquisque. Nam vt ab Atheneis Atheneus dicitur rhetor nomine, etsi non sit Atheniensis: in hoc ipso analogia non est: quod alij nomina habent ab oppideis, alij aut non habent, aut non, vt debent, habent. habent plerique libertini à municipio manumissi. in quo, vt societatum & fanorum serui, non seruauerunt proportionem & rationem, & Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fauentia Fauentinus, à Reate Reatinus: sic à Roma Romanus. vt nominantur à libertineis orti publici serui, Romani, qui manumissi antequam sub magistratus nomina, qui eos libe-

liberant, succedere ceperunt. hinc quoque illa nomina Lefas, Vfenas, Carinas, Macenas: quæ cum essent à loco, vt Vrbinas, & tamen

Vrbinus, ab heis debuerit dici ad nostrorum nominum similitudinem.

* Deest pagina. *

EPITOME LIBRI OCTAVI.

Pro Analogia, similitudine ac ratione loquendi, aduersus Anomaliam, dissimilitudinem, & nudam ac solam consuetudinem loquendi.

¶ Prefatio 1.

¶ Pro vniuersa Analogia: seu causa vniuersales cur similitudo in oratione sit & obseruari debeat, & quem ad finem 2. Analogiam autem seu rationem in loquendo seruandam esse & ea constare iudicio est, quod qui eam reprehendunt, cum ratione nituntur eam reprehendere: qua in re satis demonstrant rationem, ut in omni re, ita quoque in loquendo seruari oportere 3. Spectari Analogiam in Tricliniis 4. Membris humanis 5. Pictura 6. Re militari 7. Republica 8. Scholis 9. ad quam paulatim 10. & lectioe poetarum, presertim comicorum redeundum est 11. ex eaque prauam consuetudinem loquendi corrigendam 12. ad Analogiam omnia reuocari in Pictura 13. Vestimentis, edificis, suspectis 14. Legibus 15. Vasis 16. Nominum impositione 17. Cælo 18. Mari 19. Terra 20. Aere 21. Brutis 22. Homine 23. Grecis 24. Omni oratione 25. Mitho 26. In voluntariis & naturalibus declinationibus 27.

¶ De Analogia speciales questiones. 28. A voce non à significatione verbi sumenda esse similitudinem 29. Cur diuersa nationis hominum vocabula plerumque sint eiusdem terminationis 30. Similitudines vocabulorum posse ostendi ex vocandi casibus 31. An similitudo sit in maiori parte orationis 32. An ut in suppellectile, ita in oratione dissimilitudine sequi oportet 33. Cur non ut perdidit & perdidit, dicimus percubuit & percubuit 34. Cur à Romulo, Roma dicta est potius quam Romula 35. Cur literarum vocabula non declinantur 36. An sit verum quaedam vocabula declinari quorum partes non declinantur 37.

¶ De Generibus & cur in quibusdam vocabulis, terne figure, generum ac terminationum 38.

¶ De Numeris cur alia vocabula singularia solum, alia pluralia tantum habent, nec omnia plu-

rale & singulare equaliter habent 39. Cur non ut vitia & vniuersa dicimus, non dicimus acetia, gara, olea, plumba, argenta 40. Cur dicimus publica balinea, non balinea 41.

¶ De casibus & cur omnes voces non habent rectos & obliquos casus 42.

¶ De comparatiuis & cur non omnium vna declinatio 43.

¶ De superlatiuis & cur non omnium vna declinatio 44.

¶ De Diminutiuis & cur non omnium vna declinatio 45.

¶ Responso ad nonnulla que pro Anomalia dicta sunt, cur quedam nomina rectos casus habent, obliquos non habent 46. Cur dicatur hæc strues, hic Hercules, hic homonon hæc struis, hic Hercules, hic homon 47. An in plurali recto dici possit Cupressus & Cupressi, ficus, ficci: Platanus, platanæ 48. De Asse, Decusse, Tresse, Centussi, Dupondio, mille denarium, Triumuirum, Decemvirum 49. Cur eadem vel res diuersas nomen & verbum interdum significat 50. Cur cum Sapphus & Sappho: Alceus & Alceo dicatur, non dicimus Sapphonis, Alceonis, ut à Geryo Geryonis dicimus 51. Cur Melicertes facit in vocandi casu Melicerta: Philomedes facit Philomede. Cur in eodem vocandi casu lepus facit lepus: lupus facit lupo: Cur in gemitino macer facit macri, focer facit focer: Lepus facit lepores in plurali: Nemo facit nemora 52.

¶ Num Analogiam seruari oporteat in tempore 53, 54, 55, 56, 57. In personis 58. In generibus 59. In diuisionibus 60. & 61. (¶ cur Colo facit colui. Dolo facit dolui. Meo facit Meas, Neo facit Nes. Vho facio vehis 62.) In participiis 63.

¶ Quædam de Analogia 64.

¶ Conclusio 65.